

WYROK Z DNIA 25 CZERWCA 2008 R.

IV KK 38/08

Reguła *ne peius* wyrażona w art. 454 § 2 k.p.k. dotyczy wszystkich ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, a więc zarówno odnoszących się do przedmiotowej strony czynu, jego strony podmiotowej (umyślność, nieumyślność, rodzaj zamiaru, motywy czynu), innych okolicznościach wpływających na stopień winy i stopień społecznej szkodliwości czynu oraz ustaleń dotyczących samego oskarżonego, jego właściwości i warunków osobistych, o których mowa w art. 53 § 2 k.k., a także jego zachowania przed popełnieniem przestępstwa i po jego popełnieniu.

Przewodniczący: sędzia SN D. Rysińska.

Sędziowie SN: M. Pietruszyński, SA (del. do SN) M. Laskowski (sprawozdawca).

Prokuratora Prokuratury Krajowej: J. Piechota

Sąd Najwyższy w sprawie Grzegorza M., skazanego z art. 177 § 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 25 czerwca 2008 r., kasacji, wniesionej przez obrońcę od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 13 czerwca 2007 r., zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w W. z dnia 2 marca 2007 r.,

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę p r z e k a z a ł Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 2 marca 2007 r., uznał Grzegorza M. za winnego tego, że w dniu 18 kwietnia 2006 r. w P., naruszył zasady bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym, określone w art. 3 ust. 1, art. 16 ust. 1, art. 19 ust. 1, art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym w ten sposób, że jako kierujący samochodem osobowym marki Audi 80, jadąc drogą w kierunku S., nie zachowując należytej ostrożności, przez przekroczenie dopuszczalnej prędkości na obszarze zabudowanym o około 50 km/h doprowadził do utraty stateczności kierunkowej na łuku drogi w lewo, zjechał na przeciwny pas ruchu, potrącił idące prawidłowo lewą stroną drogi piesze Halinę D. i Marię K., które na skutek doznanych obrażeń ciała zmarły na miejscu wypadku, przy czym kierujący bez udzielenia pomocy zbiegł z miejsca zdarzenia, to jest za winnego przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. i za przestępstwo to wymierzył mu karę 5 lat pozbawienia wolności.

Sąd orzekł nadto wobec Grzegorza M. zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres 10 lat oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości przez ogłoszenia w lokalnych wydaniach „Gazety Krakowskiej” i „Dziennika Polskiego”. Sąd zasądził także na podstawie art. 46 § 2 k.k. od oskarżonego na rzecz pokrzywdzonych Leszka K. i Moniki N. kwotę łączną 20 000 zł i na rzecz pokrzywdzonych Doroty D. i Iwony B. kwotę łączną 20 000 zł.

Wyrok powyższy zaskarżyli: obrońca oskarżonego, prokurator i pełnomocnicy oskarżycieli posiłkowych.

Obrońca oskarżonego zaskarżył wyrok w zakresie wymiaru kary. Zarzucił wyrokowi:

1. obrazę przepisów prawa materialnego, polegającą na niewłaściwym zastosowaniu art. 46 § 2 k.k., przejawiającym się w zasądzeniu na rzecz pokrzywdzonych Leszka K., Moniki N., Doroty D. oraz Iwony B. na wiązek w sytuacji, gdy nie są oni bezpośrednimi pokrzywdzonymi, którym przysługiwałoby zadośćuczynienie z art. 46 § 2 k.k.,

2. obrazę przepisów postępowania, to jest art. 49 § 1 k.p.k., przez błędną wykładnię pojęcia pokrzywdzonego,

3. rażącą niewspółmierność orzeczonej wobec oskarżonego Grzegorza M. kary pozbawienia wolności.

Obrońca oskarżonego wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku, przez obniżenie wymierzonej oskarżonemu kary pozbawienia wolności do 4 lat oraz określenie, że kwoty pieniężne zasądzone na rzecz pokrzywdzonych stanowią częściowe odszkodowanie i zostają przyznane w oparciu o przepis art. 46 § 1 k.k.

Prokurator zaskarżył wyrok w części dotyczącej orzeczenia o karze, zarzucając jej rażącą łagodność i domagając się podwyższenia wymiaru kary pozbawienia wolności do 8 lat.

Zarzut rażącej łagodności kary pozbawienia wolności sformułowany został także w apelacji pełnomocnika oskarżycieli posiłkowych. W apelacji tej wniesiono o zmianę zaskarżonego wyroku, przez orzeczenie kary 10 lat pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 13 czerwca 2007 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że karę pozbawienia wolności orzeczoną wobec Grzegorza M. podwyższył do lat 10, a za podstawę zasądzenia na rzecz pokrzywdzonych kwot określonych w punkcie II zaskarżonego wyroku, przyjął przepis art. 46 § 1 k.k.

Kasację od powyższego wyroku wniósł obrońca skazanego. Zarzucił wyrokowi rażące naruszenie prawa, które miało wpływ na jego treść, a mianowicie naruszenie art. 454 § 2 k.p.k., przez orzeczenie przez Sąd

Okręgowy wobec skazanego Grzegorza M. kary pozbawienia wolności w wymiarze 10 lat, a więc kary surowszej od orzeczonej przez Sąd Rejonowy, które to orzeczenie zostało oparte na zmienionych ustaleniach stanu faktycznego, przez poszerzenie przez Sąd Okręgowy w części motywacyjnej wyroku katalogu okoliczności obciążających skazanego o następujące fakty: uprzednią karalność oskarżonego za wykroczenia drogowe, niekorzystne dla skazanego zapisy wywiadu kuratora oraz fakt ukrywania się przez skazanego i podejmowania działań zmierzających do uniknięcia odpowiedzialności karnej, które to okoliczności nie były podstawą ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy w zakresie wymierzonej skazanemu kary pozbawienia wolności.

Obrońca skazanego wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w K. i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Pełnomocnik oskarżycieli posiłkowych złożył odpowiedź na kasację obrońcy skazanego, w której wniósł o oddalenie przedmiotowej kasacji jako oczywiście bezzasadnej oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa adwokackiego na rzecz każdego z oskarżycieli posiłkowych.

Prokurator Prokuratury Okręgowej w K. w odpowiedzi na kasację wniósł o uznanie wniesionej kasacji za zasadną, uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się zasadna i koniecznym stało się uchylenie wyroku Sądu odwoławczego i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Przepis art. 454 § 2 k.p.k. zawiera istotną z punktu widzenia gwarancji oskarżonego regułę, w myśl której, sąd odwoławczy może orzec surowszą karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy nie zmienia ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku (reguła *ne peius*).

Reguła ta w powiązaniu z zakazem *reformationis in peius*, określonym w art. 434 k.p.k. określa warunki, które muszą być spełnione, aby dojść mogło do zmiany zaskarżonego wyroku na niekorzyść oskarżonego. W sprawie Grzegorza M. wniesiono apelację na jego niekorzyść, Sąd odwoławczy po spełnieniu warunków z art. 434 § 1 k.p.k. mógł zatem w zasadzie dokonać zmiany zaskarżonego wyroku podwyższając wymiar kary pozbawienia wolności, respektując jednak zakazy z art. 454 k.p.k., w rozpoznawanej sprawie konkretnie zakaz z § 2 tego przepisu.

Sąd odwoławczy może przy tym dokonywać odmiennych aniżeli sąd pierwszej instancji ocen ustalonych okoliczności, nadawać tym samym okolicznościom większe lub mniejsze znaczenie, pod warunkiem tylko, że katalog tych okoliczności nie ulega zmianie, a więc nie dochodzi do rozszerzenia katalogu okoliczności obciążających lub zmniejszenia katalogu okoliczności łagodzących wymiar kary. Takie bowiem rozszerzenie lub zmniejszenie uznane być musi za nowe ustalenie faktyczne. Za nowe ustalenia uznać należy także sytuację, w której sąd odwoławczy zastąpi jedno ustalenie innymi. Punktem wyjścia rozważań sądu odwoławczego jest przy tym nie tylko treść wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji i zawarty w nim opis czynu przypisanego oskarżonemu, ale także treść uzasadnienia wyroku sporządzonego przez sąd *meriti*.

Reguła *ne peius* obejmuje każde ustalenie faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku. Będą to ustalenia o przedmiotowej stronie czynu, a także o jego stronie podmiotowej (umyślność, nieumyślność, rodzaj zamiaru), motywach, pobudkach, innych okolicznościach wpływających na stopień winy i stopień społecznej szkodliwości czynu oraz, co istotne w rozpoznawanej sprawie, ustalenia dotyczące samego oskarżonego, jego właściwości i warunków osobistych, o których mowa w art. 53 § 2 k.k., jego zachowania przed popełnieniem przestępstwa i po jego popeł-

nieniu (zob. W.Kociubiński: Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2006 r., V KK 491/05, PS 2007 r., nr 9, s. 153).

Istotnym w rozpoznawanej sprawie było rozstrzygnięcie kwestii, czy Sąd odwoławczy dokonał jedynie odmiennej oceny istotnych w sprawie okoliczności, czy też doszło do zmiany ustaleń faktycznych, przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, przez uzupełnienie katalogu okoliczności obciążających. Za nietrafną uznać należy tę część zarzutu kasacji, w której obrońca skazanego podkreśla, że do poszerzenia katalogu okoliczności obciążających doszło między innymi przez ustalenie przez Sąd Okręgowy wcześniejszej karalności Grzegorza M. za wykroczenia. Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu wyroku podkreślił, iż Grzegorz M. był za wykroczenia drogowe ukarany 24 punktami karnymi, a dalej skonstatował, że wykroczenia drogowe, które popełnił, nie wywołały w nim refleksji i potrzeby zastanowienia. W tym stanie rzeczy uznać należy, że sąd *a quo* dostrzegł i ustalił karalność Grzegorza M. za wykroczenia drogowe, zaś sąd *ad quem* jedynie dokonał innej, bardziej rozbudowanej oceny tej samej okoliczności, nadając jej większą wagę w porównaniu do Sądu pierwszej instancji.

Za zasadną uznać natomiast należy pozostałą część zarzutu kasacji. Wywiad sporządzony o Grzegorzu M. przez kuratora sądowego w jego miejscu zamieszkania został wprawdzie zaliczony przez Sąd pierwszej instancji do dowodów ujawnionych na rozprawie. Treść tego wywiadu, zwłaszcza zawarte w nim opinie o oskarżonym, nie były jednak w ogóle przedmiotem rozważań Sądu *meriti*. Stwierdzenie, że Grzegorz M. postrzegany jest w miejscu zamieszkania jako „cwaniak” i osoba agresywnie prowadząca samochód, nie znalazło się w katalogu okoliczności ustalonych przez Sąd pierwszej instancji i Sąd nie oceniał tego stwierdzenia rozważając wymiar kary. Dopiero Sąd odwoławczy, uzasadniając podwyższenie wymiaru kary pozbawienia wolności, podkreślił powyższe w uzasadnieniu wyroku.

Sąd ten stwierdził ponadto, że Grzegorz M. ukrywał się, podejmował działania zmierzające do uniknięcia ujęcia, co osłabiło wymowę pozytywnej opinii o nim z okresu pobytu w areszcie tymczasowym. Ustalenie to wynika, jak można zakładać, z zeznań funkcjonariuszy policji, którzy dokonywali zatrzymania Grzegorza M. w miejscu zamieszkania i podali, że po ich przyjsciu do domu, oskarżony przebywający w pomieszczeniu gospodarczym, ujawnił się dopiero po chwili, po skierowanych do niego słowach ojca. Także te okoliczności nie stanowiły przedmiotu rozważań Sądu pierwszej instancji, który nie opisał tych faktów dokonując ustaleń faktycznych i nie rozważał ich w kontekście oceny okoliczności wpływających na wymiar kary. To Sąd odwoławczy w uzasadnieniu wyroku zmieniającego zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w W., ustalił powyższe w uzasadnieniu i wskazał, jako jedną z okoliczności przemawiających za koniecznością wymierzenia oskarżonemu surowszej kary pozbawienia wolności.

Dwie opisane powyżej okoliczności stały się elementami przyjętego dopiero przez Sąd odwoławczy stanu faktycznego sprawy, stały się przedmiotem ocen tego Sądu, co do postawy i właściwości Grzegorza M., stały się wreszcie podstawą zmiany wymiaru kary pozbawienia wolności i to zaostrożenia tej kary w znaczącym stopniu. Były to nowe ustalenia faktyczne, dokonane dopiero przez Sąd odwoławczy, doszło więc do zmiany ustaleń faktycznych, o której mowa w art. 454 § 2 k.p.k. (co do rozumienia terminu „ustalenie faktyczne” zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2003 r., III KK 526/02, LEX 83789).

Sąd Okręgowy w K. dopuścił się naruszenia art. 454 § 2 k.p.k. i uchybienie to miało charakter rażący. Spowodowało ono uniemożliwienie Grzegorzowi M. próby polemizowania z przyjętą opinią „cwaniaka agresywnie prowadzącego samochód” i ustaleniem, że ukrywał się unikając ujęcia. Uniemożliwiło także podjęcie przez obronę prób weryfikowania tych twierdzeń, ustalenia źródeł opinii lub wyrażenia ocen, co do wypełnienia

przez oskarżonego jego zachowaniem znaczenia wyrażenia „ukrywa się”. Gwarancyjny charakter przepisu art. 454 § 2 k.p.k. polega właśnie na zapewnieniu oskarżonemu możliwości zaskarżenia orzeczenia, przez wykazywanie błędu w ustaleniach faktycznych, które stały się podstawą danego rozstrzygnięcia. W przypadku Grzegorza M. został on możliwości tej pozbawiony. Wpływ omawianego uchybienia na treść wyroku był oczywisty i istotny zważywszy zmianę wymiaru kary pozbawienia wolności.

Sąd odwoławczy dostrzegając fakty, które nie stały się podstawą zaskarżonego wyroku, a zdaniem tego sądu stać się powinny, był zobowiązany, uwzględniając regułę z art. 454 § 2 k.p.k., do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Uznając wniesioną kasację za zasadną Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K. i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Przy ponownym rozpoznaniu sąd ten respektować powinien regułę *ne peius* z art. 454 § 2 k.p.k.